

Saksdokumenter:

KM 17.1/15 Høringssammendrag til Regler for liturgisk inventar og utstyr

KM 17.2/15 Oversikt over gjeldende regler og nytt forslag til regler for liturgisk inventar og utstyr

Regler om liturgisk inventar og utstyr

Merknader fra kirkemøtekomité E

Komiteen legger saksorienteringen til grunn med følgende merknader:

1. Komiteen tar utgangspunkt i og forutsetter at reglene gis innenfor gjeldende myndighetsfordeling mellom kirkelige organer etter kirkelov og tjenesteordninger.
2. Komiteen understreker at kirkerommet er et rom ladet med symbolspråk, og at rommet i seg selv gir uttrykk for og opplevelse av den kristne tro.
3. Komiteen forutsetter at universell utforming er et kriterium ved anskaffelse av inventar og utstyr.
4. Komiteen legger til grunn den teologiske og historiske forståelsen av hvorfor kirken trenger kirker, og av hva som er et økumenisk-luthersk kirkerom i sak KM 15/15. Reglene skal regulere liturgisk inventar og utstyr i kirker bygd i ulike perioder og i ulike stilarter, og ivareta hensynet til kirkelig og liturgisk enhet og kontinuitet, stedegenhet og fleksibilitet. Reglene skal også ivareta behovet for bruk av særskilt liturgisk utstyr som imøtekommer døvekirken og samisk kirkelivs behov. Dette ivaretas etter komiteens oppfatning i § 4. Denne paragrafen er også en viktig oppfølging av sak KM 7/05 *Kunsten å være kirke – kirkelig kulturmelding*. I sistnevnte sammenheng understreker komiteen særlig paragrafens første og annet ledd.
5. Når det gjelder midlertidige installasjoner i kirkerommet, viser komiteen til sak KM 16/15, merknad 9 og forslaget til *Regler for bruk av kirken* § 5, tredje ledd.
6. Komiteen er opptatt av at forståelsen av kirkelig inventar i § 3 og §§ 5 - 11 må balansere en tilstrekkelig fasthet og respekt for kirkerommets vesentlige inventar og dets teologiske og liturgiske betydning. Komiteen viser til at reglene i kapittel 2 differensierer mellom inventar som omtales som permanent, inventar som «har sin permanente plassering i kirkerommet, enten det er fast montert eller løst», og inventar som bare fortrinnsvis bør ha fast plassering. Det førstnevnte (alteret) skal ikke fjernes, flyttes eller tildekkes, mens inventar i de to sistnevnte kategoriene kan være flyttbart (prekestol og lesepult, § 8, alterring, § 6).

Komiteen vil understreke døpefonten som et vesentlig element i kirkerommet. Den bør ha fast plassering, og skal behandles med respekt.

7. Komiteen drøftet § 7, annet ledd, som gir en viss åpning for å kunne søke om å tilrettelegge for dåp ved neddykking, jf. høringssammendragets s.8. Komiteen var opptatt av at en ikke må stimulere en oppfatning av at enkelte dåpspraksiser ikke er like gode som andre. Det ble vist til at det praktiske behovet for den foreslåtte adgangen antas å være meget lite. Det er i dag kun én soknekirke – av over 1600 – som har en slik løsning.

Komiteen vil understreke at dåpsformen, om den skjer ved overøsing eller neddykking, i luthersk sammenheng er et adiaforon (hensiktsmessighetsspørsmål). Den norske kirke anerkjenner enhver kristen dåp, dvs. enhver dåp med vann i den treenige Guds navn. Komiteen vil understreke at Den norske kirkes praksis med dåp ved overøsing ikke må trekkes i tvil som fullverdig og gyldig kristen dåp. Komiteen viser på den annen side til at bestemmelsen i § 7 annet ledd er formulert som en svært forsiktig åpning for å søke om tilrettelegging for dåp ved neddykking.

8. Komiteen foreslår en forkorting av § 9, slik at denne utelukkende omhandler pipeorgelet som kirkens tradisjonelle hovedinstrument og som fast inventar i kirken. Komiteen foreslår i kapittel 4 om *Øvrig liturgisk utstyr til en kirke* som ny § 19 en bestemmelse om andre musikkinstrumenter. Andre musikkinstrumenter tas i stadig større grad i bruk ved siden av pipeorgelet, noe det er lagt til rette for med den nye salmeboka og den kirkemusikalske utviklingen for øvrig, jf. også § 4, første ledd om at «Kirken kan ta all kunst, alle kunstformer og alle kunstuttrykk i bruk i kirkerommet». Enkelte instrumenter, som flygel eller piano, vil ha karakter av mer fast inventar, mens lettere flyttbare instrumenter kan inngå i kirkens øvrige liturgiske utstyr.

9. Komiteen foreslår å stryke ordet «godt» foran «synlig» i § 11 annet punktum. Komiteen har innarbeidet en referanse til *Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjenesten* angående liturgens synlighet.

10. Komiteen foreslår i § 12, annet ledd, å ta inn som hensyn ved anskaffelse av ny kalk, at den også skal være utformet slik at den egner seg for å dyppe brødet i vinen (intinksjon). Komiteen vil her understreke at bestemmelsen ikke skal leses slik at den utelukker bruk av nattverdutstyr som er utformet ut fra samisk kultur o.a., jf. merknad 4.

11. Komiteen har lagt inn en henvisning i § 25 (saksorienteringens § 24) til *Regler for bruk av kirken*, § 3 som skiller mellom «kirke» (bokstav a) og «lokale til kirkelig bruk» (bokstav d). Prostens avgjørelsesmyndighet gjelder utelukkende andre lokaler til kirkelig bruk.

12. Komiteen foreslår å ta inn et tillegg etter første punktum i § 27 som presiserer at menighetsrådets beslutninger må godkjennes av fellesrådet når de får økonomiske følger for dem.

Kirkemøtets vedtak

1. Kirkemøtet vedtar følgende *Regler for liturgisk inventar og utstyr*:

Regler for liturgisk inventar og utstyr

Kap. 1 Alminnelige bestemmelser

§ 1 Formål

Kirkerommet med sitt inventar og utstyr skal tjene til Guds ære og fremme menighetens gudstjenestelige liv.

Formålet med reglene er å bestemme hva som er nødvendig liturgisk inventar og utstyr i en kirke, og hva som kan komme i tillegg til dette. Reglene gir også bestemmelser om utforming, godkjenning, bruk og forvaring av inventar og utstyr.

§ 2 Virkeområde

Retningslinjene gjelder

- 1) Kirker og kapell som er godkjent i medhold av Kirkeloven § 21 fjerde ledd og er vigslet til kirke.
- 2) Den kirkelige bruk av forsamlingslokaler og kapeller som ikke er vigslet til kirke, men som benyttes som kirkelokaler (jf. Tjenesteordning for biskoper § 13 annet ledd og Tjenesteordning for proster § 7 j).

§ 3 Definisjon

Inventar:

Gjenstander som har sin permanente plassering i kirkerommet, enten det er fast montert eller løst. Kirkeklokker er å regne som inventar i dette regelverket.

Utstyr:

Gjenstander som brukes regelmessig i kirkerommet, men som ikke er permanent plassert der.

§ 4 Generelle bestemmelser

Kirken kan ta all kunst, alle kunstformer og alle kunstuttrykk i bruk i kirkerommet med dets liturgiske inventar og utstyr, så sant det tjener det kristne budskap og lar kirkerommets særlige egenart komme til utfoldelse.

Håndverk, materialer og utforming av liturgisk inventar og utstyr skal være av høy kvalitet.

Innredningen av kirkerommet skal fremme fleksibel praksis og det bør derfor vises tilbakeholdenhet med å bolte inventar fast i gulvet.

Det skal tas tilbørlig hensyn til de kulturhistoriske verdier som kirkebygget og dets inventar og utstyr representerer.

Kap. 2 Liturgisk inventar

§ 5 Alter

En kirke skal ha ett hovedalter. Alteret bør ha en slik tyngde og verdighet at det fremstår som kirkerommets samlende midtpunkt også når rommet ikke er i bruk.

Hovedalteret er et permanent inventar i kirkerommet og skal ikke fjernes, flyttes eller tildekket.

I kirkerom der alteret er plassert langt fra menigheten, kan det innføres et frittstående alter som kirkerommets sentralalter. Det frittstående alteret skal ha sin permanente plass i kirkerommet eller annet sted i kirkebygget når det ikke er i bruk. Det kan også finnes sidealtere til bruk for mindre forsamlinger. Disse kan også anvendes som bønnestasjoner under gudstjenesten og når kirkerommet er åpent for besøkende til meditasjon og bønn.

Når nye kirker bygges, skal alteret være frittstående. Alteret bør stå så langt ut fra bakveggen at liturgen kan forrette vendt mot menigheten, og at menigheten lett kan passere når ofringen skjer ved gang rundt alteret.

§ 6 *Alterring*

En alterring/alterskranke skal inngå i en kirke. Den består av knefall og støtteskranke, og kan være fast eller flyttbar.

§ 7 *Døpefont*

Døpefonten er et permanent inventar i kirkerommet og skal være plassert lett synlig for menigheten, fortrinnsvis i kirkeskipet. I nye kirkebygg bør det sikres god plass rundt døpefonten. Den skal være utformet slik at den i bruk gir en vanddybde på minst 5 cm.

Når det bygges nye kirker, kan menigheten også søke om å tilrettelegge for dåp ved neddykking.

§ 8 *Prekestol og lesepult*

Prekestol og lesepult skal være slik plassert at forkynnelsen og lesningene høres overalt i kirkerommet, og slik at predikant og tekstleser om mulig kan sees av alle. Bokbrettet på prekestolen og lesepulten bør kunne reguleres i høyden. Prekestol og lesepult kan forenes i ett og samme inventar. Det bør fortrinnsvis ha fast plassering.

§ 9 *Orgel*

Pipeorgelet er kirkens tradisjonelle hovedinstrument. Orgelet skal understøtte og hjelpe menighet og sangkor i tilbedelse, forkynnelse og sang. Det har også selvstendige musikalske funksjoner, både i og utenom gudstjenesten.

Orgelets plassering og utforming avklares i et nært samarbeid med orgelbygger, orgelsakkyndig konsulent og arkitekt. I nye kirker bør orgelets plassering være slik at kirkemusikeren kan lede et sangkor fra sin plass ved orgelet.

§ 10 *Kirkeklokker*

Kirker/kapell og andre kirkelige bygg eller rom hvor det regelmessig holdes gudstjeneste og utføres kirkelige handlinger, skal ha en eller flere kirkeklokker. Kirkeklokker plasseres enten i kirketårnet eller i et eget utvendig rom, men slik at lyden fra klokkene også kan høres naturlig inne i kirkerommet.

Kirkeklokkene trenger en klangkasse for å komme til rette som instrument. Hensynet til håndringing skal ivaretas. Antall og størrelse bør tilpasses kirkens størrelse og de geografiske forhold i kirkens nærhet. I alminnelighet anbefales flere klokker. Store klokker er å foretrekke.

Det er fastsatt egne *Regler for bruk av kirkens klokker*.

§ 11 Egne stoler

Egne stoler for liturg og medliturger skal finnes i alterområdet. Liturgens stol bør plasseres slik at liturgen er synlig for menigheten og medliturgene, jf. *Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste* pkt. 22. Det skal også være stoler til bruk ved vigsel. I domkirker skal det være en egen bispestol. Det bør velges stoler som er tilpasset kirkens øvrige inventar.

Kap. 3 Liturgisk utstyr

§ 12 Nattverdutstyr

Til alterutstyret hører kalk og disk, vinkanne og brødeske, enkeltkalker, lys og eventuelt krusifiks. Disse bør så vidt mulig være innbyrdes avstemt i utforming og materialbruk og passe sammen med kirkens øvrige utstyr.

Når en ny kalk anskaffes, skal den utformes slik at en både kan drikke av den, helle av den, og dyppe brødet i den.

En nisje i veggen eller et sidebord kan tas i bruk til oppbevaring av alterutstyret før og etter nattverdhandlingen.

§ 13 Lys

Alterlysene skal være hvite, levende lys. På et lite alter bør lys og staker ikke være for høye, særlig dersom liturgen forretter bak alterbordet. Det bør fortrinnsvis brukes staker beregnet for ett lys.

En lysglobe, eller en annen form for lystenningssted med et Kristuslys sentralt plassert, kan inngå i kirkerommet. Hensynet til brannfare skal ivaretas.

Et påskelys kan fra påskennatt/1. påskedag til Kristi himmelfartsdag stå i egen stake ved siden av alterbordet. Resten av kirkeåret vil lyset normalt være plassert ved døpefonten.

Til dåpslys skal det være en lysholder som disse kan plasseres i, jf. *Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste* pkt 46-49.

§ 14 Prosesjonskors og prosesjonslys

Et prosesjonskors og eventuelt to prosesjonslys kan tas i bruk under gudstjenesten. Prosesjonskorset plasseres normalt ved alteret i egnet fot. Prosesjonslysene plasseres enten ved alteret eller ved lesepulten ut fra den liturgiske bruken på stedet.

§ 15 Tekstiler

Tekstiler på alter, prekestol og lesepult avstemmes i farger og formgivning til hverandre og til hele alterområdet, og til messehaglens som hører til kirkehuset. Tekstilene bør følge de liturgiske farger eller være kirkeårsnøytrale. Dersom alterduk brukes, skal den være hvit.

Kalkklede og servietter som brukes ved nattverd og dåp bør være av bomull eller lin.

Kap. 4 Øvrig liturgisk utstyr til en kirke

I hver kirke vil det i tillegg vanligvis være behov for:

§ 16 Liturgiske klær

Alba, stolaer i fire liturgiske farger, messehagler, fortrinnsvis hvit og grønn og hvite kapper for ansatte og frivillige medarbeidere ut fra behov ved gudstjenester og andre tjenester.

Kappe til bruk på kirkegård/gravlund ved gravferd.
Hvite kapper til konfirmanter.

§ 17 Utstyr til bruk ved takkoffer

Nødvendig utstyr til innsamling av takkoffer.

§ 18 Bøker

Tre bibler og tekstbøker og tre sett av de liturgiske bøker (for liturg, kirkemusiker, og sakristi). Et tilstrekkelig antall salmebøker til bruk for menigheten og koralbøker og liturgisk musikk for kirkemusikeren.

§ 19 Andre musikkinstrumenter

Andre musikkinstrumenter kan understøtte og hjelpe menighet og sangkor i tilbedelse, forkynnelse og sang. Andre instrumenter kan også ha selvstendige musikalske funksjoner, både i og utenom gudstjenesten.

§ 20 AV-utstyr

Dersom AV-utstyr inngår i kirkerommet, skal det integreres på en best mulig måte i kirkerommet. Når det benyttes, bør det ikke dekke til kunstnerisk utsmykning/altertavle eller ta oppmerksomheten bort fra alterstedet.

Kap. 5 Oppbevaring

§ 21 Et godt bevaringsmiljø.

Gammelt og nytt kirkelig inventar og utstyr skal sikres et godt bevaringsmiljø. Vedlikehold av gjenstander fra før 1850 skal konsulteres med Riksantikvaren. Gjenstander fra 1537 og tidligere anses som automatisk fredet, og vedlikehold/konservering av disse skal godkjennes av Riksantikvaren. Også yngre gjenstander kan ha stor lokal- og kulturhistorisk verdi i dag og i fremtiden, og skal forvaltes ansvarlig.

§ 22 Tekstiler

De liturgiske klær oppbevares i egnede skap. Messehaglens skal henges opp på spesialhengere av tilstrekkelig bredde eller legges i skuffer med tilstrekkelig bredde og dybde.

Liturgiske tekstiler må ikke utsettes for lys, støv eller endringer i luftfuktighet under oppbevaring.

§ 23 Verdigjenstander

Sølvgjenstander og annet kostbart utstyr skal oppbevares brann- og tyverisikkert.

Kap. 6 Godkjenning

§ 24 Nytt inventar og utstyr

Alt nytt inventar og utstyr skal på forhånd være godkjent av biskopen, for fredede og listeførte kirker skjer det etter uttalelse fra Riksantikvaren. Dette gjelder også for gaver, prøveinstallasjoner og midlertidige installasjoner i kirkerommet, dersom slike ikke inngår i et arrangement. I så fall kommer *Regler for bruk av kirken* til anvendelse.

§ 25 Prostens myndighet

Prosten godkjenner omfanget av inventar og utstyr til lokaler som er innviet til kirkelig bruk, jf. *Regler for bruk av kirken* § 3 d).

§ 26 Biskopens myndighet

Inventar og utstyr må ikke fjernes eller avhendes uten samtykke fra biskopen, jf. kirkeloven § 18. Dette gjelder også midlertidig fjerning av inventar og utstyr.

§ 27 Menighetsrådets myndighet

Menighetsrådet avgjør om gjenstander som *kan*, men som ikke *må* være i et kirkerom, skal inngå som utstyr. Dersom dette får økonomiske konsekvenser for fellesrådet, må fellesrådet gi sin godkjenning. Menighetsrådet godkjenner om inventar midlertidig kan flyttes ut av kirkerommet. Også bestemmelser i kulturminneloven kan sette grenser for dette.

§ 28 Kulturhistoriske verdier

Ved restaurering og ombygging skal det tas tilbørlig hensyn til de kulturhistoriske verdier som kirkebygget og dets inventar og utstyr representerer, jf. kirkeloven § 21 fjerde ledd.

Kap 7 Dokumentasjon

§ 29 Nasjonalt register

Menighetsrådet har ansvar for at alt permanent og midlertidig kirkelig inventar og utstyr registreres i et nasjonalt register. Ved visitas og prostebesøk gis det rapport om registreringen.

§ 30 Endringer, reparasjoner m.v.

Endringer, større reparasjoner o. l. av gjenstandene skal registreres. Både ved anskaffelse, endring og avhending eller kassasjon skal tillatelsen (med dato) fra vedkommende myndighet noteres. Dette gjelder også midlertidige avhendelser.